

Boubakri piše o *načinima poslovanja i ulaganja kod tuniških trgovaca u Parizu*. François Zamora i André Lebon u tekstu »Koliko je stranaca napustilo Francusku između 1975. i 1982?« iznose prilično preciznu statističku analizu naslovljena problema. Pokazali su da je Francusku u pomenutom razdoblju definitivno napustilo oko 530.000 imigranata, što znači godišnje prosječno po 75.000. Ova je analiza zanimljiva i po tome što je učinjena diferencijacija statističkih referencija za (analizom obuhvaćene) zemlje emigracije. Yves Charbit i Catherine Bertrand pišu pak o razlici i njenim konzekvencijama između *djece migranata koja su ostala i koja su se vratila u zemlje porijekla mediteranskog bazena*. Solon Ardittis govori o *dogovornom uređivanju tokova nadležnosti između zemalja u razvoju i zemalja zaposlenja*, Jean-Marie Dinand o *radnicima bez isprava u SAD*, a Catherine Gorgeon o *ilegalnom useljavanju u sirotinjskim četvrtima u Francuskoj Gvajani*. Na kraju, časopis donosi i jednu kroniku o migracijskim aktualnostima u Evropi koju je pripremio Gildas Simon (»Istraživanja u Evropi o međunarodnim migracijama; Belgija, Francuska, Velika Britanija«).

Na kraju možemo izraziti nadu da će novopokrenuti časopis zadržati i u još većoj mjeri ostvariti zacrtane ambicije, te na taj način unaprijediti (međunarodnu) znanost o migracijama i napokon još više razviti pripadajući (već ionako prisutan) diskusijski kontekst što nužno slijedi iz ovakva poduhvata.

Josip Kumpes

Ian J. Seccombe:

»IMMIGRANT WORKERS IN AN EMIGRANT ECONOMY: AN EXAMINATION OF REPLACEMENT MIGRATION IN THE MIDDLE EAST«

International Migration, Geneva, No. 2, 1986, str. 377—396*

Već čitav niz godina migranti iz određenih zemalja participiraju na internacionalnom tržištu rada, što je rezultiralo manjkom radne snage u nekim zanimanjima u samim zemljama koje su ti migranti napustili. To dovodi do još složenije sheme migracijskih tokova jer upražnjena

radna mjesta u zemljama koje prednjače po broju migranata polako zauzimaju strani radnici iz neke treće zemlje. Sredinom sedamdesetih godina taj fenomen (koji po riječima I. J. Seccombea još uvijek nije adekvatno obrađen) postaje primjetan u svim zemljama Sredozemlja poznatim po brojnoj migraciji, s izuzetkom Turske. U tom razdoblju u Grčkoj nalazi zaposlenje oko 40.000 radnika iz Egipta, Sudana, Somalije i Etiopije, u Španjolsku dolazi gotovo 80.000 Marokanaca (na mjesta Španjolaca zaposlenih u Francuskoj), jedan broj Poljaka i radnika iz Čehoslovačke zapošljava se u Jugoslaviji, dok brojni migranti iz afričkih zemalja pokušavaju naći posao u Italiji. Sličnu situaciju možemo pratiti i u zemljama Srednjeg Istoka. Uzimajući Jordan kao *case study*, Seccombe u ovom zanimljivom i informativnom radu nastoji probuditi razumijevanje imigracije u zemljama koje su još do jučer bile vodeće samo po emigraciji.

Sredinom sedamdesetih godina oko 137.000 Jordanaca bilo je zaposleno izvan Jordana. Do godine 1983. taj se broj povećao na 271.500, s tim da su ciljevi jordanke migracije prije svega susjedne zemlje — Saudijska Arabija i Kuvajt. No u istom razdoblju u Jordanu je znatno porasla potreba za radnom snagom. Dolazi do naglog porasta visine nadnica (prije svega za zaposlene muškarce), a stopa nezaposlenosti između 1973. i 1976. bila je samo 2%. Ali daljnji odljev radne snage prisilio je vladu da potakne stručno usavršavanje i zapošljavanje žena. Uskoro je, međutim, bilo vidljivo da ni ti pokušaji nisu rezultirali eliminacijom problema. Jedino rješenje nađeno je u zapošljavanju stranih radnika. Kao što je slučaj i u drugim zemljama imigracije, velik broj stranih radnika radi bez dozvole te nije moguće utvrditi njihov stvarni broj. Podaci koje iznosi Seccombe izvedeni su na osnovi izdatih radnih dozvola. Prema tim podacima 1973. bilo je 376 zaposlenih stranaca, 1977. godine 7.778, 1981. godine broj je porastao na 93.402, da bi 1984. iznosio 153.519 imigranata s radnom dozvolom. No računa se da je broj tih radnika daleko veći i da je 10% od svih zaposlenih u Jordanu došlo iz neke druge zemlje. Ali promijenjena ekonomska situacija prisilila je vladu da učini isto što su vlade zapadnoevropskih zemalja uradile nešto prije: da ograniči broj doseljenika. Takav razvoj situacije posljedica je smanjenja ekonomskog rasta, a što je opet u direktnoj vezi s razvojem ratne si-

* Ian J. Seccombe radi u Centru za proučavanje Srednjeg Istoka i Islama Univerziteta u Durhamu, Engleska, Velika Britanija.

tuacije između Irana i Iraka i krizom u toj regiji.

Sve donedavno, imigranti u Jordanu bili su pretežno Arapi, glavninom Egipćani. Drugi po brojnosti bili su Sirijci, uglavnom građevinski radnici koji su nakon početka rata u Libanonu prešli u Jordan. Godine 1979. prema izvještajima Ministarstva rada, radilo je u Jordanu čak 30.000 Sirijaca. Prema Zakonu o radnim odnosima iz 1960. doseljenici iz arapskih zemalja mogu boraviti u zemlji tražeći zaposlenje čak tri mjeseca, dok svi ostali treba da imaju potvrdu Ministarstva rada. Bez obzira na ovo ograničenje, od godine 1983. primjetan je rast broja imigranata koji nisu arapskog porijekla, a čak 41% dolazi iz Azije, dok je zamjetan broj Britanaca i Amerikanaca zaposlenih na rukovodećim mjestima. Međutim, samo godinu dana poslije, situacija se ponovno mijenja: sada je 83% migranata iz arapskog svijeta (Egipćana, Sirijaca, Libanonaca, Sudanaca), 14,9% iz Azije (Šri Lanke, Kine, Indije, Pakistana), 1,3% iz evropskih zemalja, a 0,4% ostalih. Trenutačna situacija ukazuje na to da najveći broj stranih radnika dolazi u Jordan preko ugovora koji njihova zemlja ima s Jordanom o izradi određenog projekta.

Najčešći poslovi koje obavljaju strani radnici odnose se na građevinarstvo, usluge i razne sektore industrije. Pretpostavlja se da je njihov broj znatan i u poljoprivredi (uglavnom Egipćana) ali o tome ne postoje vjerodostojni podaci. Istraživanje koje je autor proveo 1982. i 1983. u Amanu (analiza radnih dozvola) ukazuje na to da imigranti iz Azije zauzimaju mjesta za koja je potrebna viša kvalifikacija, te da ostaju u zemlji u prosjeku godinu ili dvije. Radnici iz arapskih zemalja često dolaze »na sreću«, bez unaprijed osiguranog radnog mjesta, te se zapošljavaju na osnovi usmenog dogovora. Poslodavac nerijetko ne preuzima na sebe obvezu socijalnog osiguranja, kao ni drugih beneficija i osiguranja koji proistječu iz regularnijeg radnog statusa.

Slijedeći nivo Seccombeova istraživanja veoma je interesantan. Radi se o komparativnoj analizi kvalifikacijske strukture Jordanaca koji rade u Kuvajtu i stranih radnika u Jordanu. Tabela navedena uz tekst ukazuje na činjenicu da ne postoji podudarnost između te dvije grupacije s obzirom na kvalificiranost. Tako na primjer 34,6% Jordanaca u Kuvajtu jest nekvalificirana radna snaga, dok imigranti te grupacije u Jordanu broje 77,3%. S

druge strane, Jordanci s kvalifikacijom, koji su napustili svoju zemlju, čine značajnu grupu od 17,7% dok onih u Jordanu koji bi ih trebali zamijeniti ima svega 2,9%. Jedan od zaključaka koji se iz ovih podataka mogu izvesti jest da se strani radnici u Jordanu zapošljavaju i na onim radnim mjestima za koja bi se moglo naći i domaće radne snage. No nadnice koje se isplaćuju stranim radnicima manje su od onih koje primaju Jordanci, te je ekonomska računica prilično evidentna. To nije slučaj samo s visokokvalificiranim radnicima i onima upućenim iz vlastite zemlje, ali oni su u manjini. Nadnica koju po danu (ili satu) primaju strani radnici zaposleni u poljoprivredi dvostruko je manja od nadnice Jordanaca, ali u istoj ravni s onom koju primaju Jordanaci zaposlene na istim poslovima! Iz toga proizlazi da zapošljavanje stranih radnika i žena osigurava bolji profit, pa ne iznenađuje činjenica da lako nalaze zaposlenja. Ti radnici ne samo što su zamijenili jordanske emigrante nego i dostupnu ali skuplju domaću radnu snagu.

Na osnovi iznesenih podataka, autor ističe veliku važnost ovog pravca migracija, kako na jordansku ekonomiju općenito tako i na tržište rada posebno. Prije svega, Seccombe naglašava da nadomještanje emigranata imigrantima nije bio spontani pokret, već organizirani čin agenata i poslodavaca iz Jordana i zemalja emigrantske populacije, koji su organizirali njihov dolazak u Jordan. Drugi val imigracije nosi karakteristike spontanosti, ali se odnosi na nekvalificirane radnike koji su manje plaćeni od samih Jordanaca. Osim toga, valja naglasiti da nije došlo do ravnopravnog nadomještanja emigranata imigrantima, kako u broju tako ni u kvalifikacijskoj strukturi.

Međutim, s obzirom na složenost međunarodne situacije, u navedenom slučaju posebno one na Srednjem Istoku, predviđanja ukazuju na to da će broj radnika-migranata u tom području opadati. Pretpostavljalo se da će njihov broj danas pasti u Jordanu na samo 21.000. No ta se predviđanja nisu obistinila. To posebno vrijedi za nekvalificirane radnike, ili, kako kaže Seccombe, na sekundarnu migraciju u Jordan. Nužno je stoga zaključiti da svaka analiza ove problematike koja pretendira na vjerodostojnost, mora uzimati u obzir više faktora no što je jednostavna zamjena jednih (domaćih) radnika drugima (stranim) radnicima.

Mirjana Oklobdžija